

EXKURSION TILL VÅRA NORDLIGA EKSKOGAR: EKFRÄMJANDET I VÄRMLAND DEN 23–24 AUGUSTI 2018

Mats Hannerz

Text och foto

Värmland brukar inte förknippas med ekskogsskötsel, men här fick medlemmarna bevis för att länet rymmer både produktionsek och naturvårdsträd i den södra delen, och dessutom ekskog ”på gång” som sprider sig allt längre norrut med ett varmare klimat.

Den populära exkursionen i anslutning till Ekfrämjandets årsstämma gick år 2018 av stapeln torsdag-fredag 23–24 augusti. För

första gången i föreningens historia var Värmland värd. Ek brukar ju förknippas med de sydsvenska länen, men det är ett faktum att även Värmland har förutsättningar att odla ek både för produktion och biologisk mångfald.

Anor från 1400-talet

Den chartrade bussen från södra Sverige anlände till Värmlands Säby strax före lunch på torsdagen. Här hälsade exkur-

Visst finns det ek i Värmland! På Värmlands Säbys ägor synades både produktionsek och naturvårdsträd.

Värmlands Säbys ägare Jochum Beck-Fries var markvärd för första exkursionsdagen.

sionsgeneralen Lars Alexandersson och gårdens ägare Jochum Beck-Fries välkomna.

Värmlands Säby ligger cirka 3 mil söder om Kristinehamn. Gården har anor från 1400-talet och huvudbyggnaden har funnits med sedan 1774. Familjen Beck-Fries är sedan 1870-talet ägare till en fastighet som idag har 1300 hektar mark, varav 600 hektar produktiv skogsmark. På gården finns fina ekbestånd, både i naturbetesmark och i produktionsskog. Totalt hyser cirka 10 % av marken ekskog i någon form.

Björn Andreasson hjälper till att förvalta fastighetens skogar. Han berättade att marken är kalkrik och mycket produktiv. Den är dessutom låglänt och var tidigare försumpad och tidvis översvämmad, men har torrlagts genom skyddsvallar mot Väneren. De flesta ekskogar klassas som nyckelbiotoper, vilket kräver tillstånd av Skogsstyrelsen om det ska göras åtgärder. Här efterlyste Björn Andreasson en mer konstruktiv dialog då han till exempel vill gallra ut för att få mer ljus till marken och bättre bete.

Det här blev uppstarten till en diskus-

Exkursionsgeneralen Lars Alexandersson hälsar välkomna och inleder med träslagets betydelse för alla de redskap som används i jordbruket, tydligt illustrerat av den vagn han visade. Lars arbetade tidigare på Skogsstyrelsen och planerade exkursionen tillsammans med Ulf Forsudd, som tyvärr inte kunde närvara själv.

sion om skötsel och naturvård, där ett strikt naturvårdstänkande kan motverka ekskogarnas chanser i landskapet. Ek är ju ovanligt i Värmland i ett länsperspektiv, men i den södra kanten mot Västra Götalands län är det ett vanligt produktionsträd. Bland annat önskade Björn Gustafsson (medlem i Ekfrämjandet och ordförande i Svenska Lövträdföreningen) större möjligheter att ta till vara kvalitetsträd och i stället spara naturvårdsekar. Han uppmanade alla med ekrika nyckelbiotoper att begära samråd med myndigheterna och diskutera vad som kan avverkas för att gynna både naturvår-

den och skogsbruksekonomi. I ett av områdena som är klassat som nyckelbiotop räknade Ekfrämjandets Anders Ekstrand ut att det står ekar till ett värde av 500 000–700 000 kronor per hektar, ett värde som alltså markägaren förväntas avstå ifrån frivilligt.

Värmlands äldsta ek

Efter en kortare rundvandring i skogen nådde exkursionen en gammal ek, skattad till 880 års ålder. Eken var ihålig, men den lever fortfarande. Innanmätet är till och med eldat efter att Jochums förfäder tände på för att jaga ut grävlingar.

En av exkursionsdeltagarna gav en handfast tumregel hur man mäter en gammal eks ålder: Lägg en linjal över barken, mät djupet på tullarna och multiplicera varje centimeter med 100 så får vi åldern. Om det stämmer låter redaktören vara oskrivet. I fallet med denna Värmlands äldsta ek

hade också Ulf Forsudd mätt årsringar så långt det gått och sedan extrapolerat åldern till 880 år.

Nästa exkursionspunkt var ett naturreservat på markerna (på hela fastigheten är 100 hektar reservat) där lövskogen på ändmoränåsar hade växt igen. Här hade all skog tagits bort mellan åsarna medan ekarna hade glesats ut uppe på ryggarna. Ekarna hade fått en ljuschock och var nu hårt stressade. Exkursionsdeltagarna var överens om att de naturvårdande myndigheterna hade huggit alldeles för hårt, men samtidigt måste ekarna skötas, om än mer varsamt. Mellan åsarna började det komma upp al, och här blev det en diskussion om den inte skulle kunna skötas som skottskog.

Årsstämma på Dömle herrgård

Efter besöket i Värmlands Säby, som också innefattade en lunch, fortsatte bussen till

Värmlands troligen äldsta ek står på en betesmark på Värmlands Säbys ägor. Åldern har uppskattats till 880 år.

Dömle herrgård, tidigare stiftsgård, var plats för årsstämma och övernattnig.

Dömle herrgård utanför Deje. Här skulle sällskapet genomföra årsmöte och övernatta i den vackra omgivningen vid Smårissjön.

Dömle herrgård var fram till 2004 stiftsgård i Värmland, och det var därför naturligt att årsmötet hölls i den sakrosankta miljön i kapellet. Årsmötesklubban hölls som vanligt av Thomas Thörnqvist som också fick förnyat förtroende av årsmötet. Några frågor som diskuterades var ett utökat samarbete med Småågårna samt med Lövträdföreningen, och dessutom att det var önskvärt med fler "miniexkursioner".

Från slyskog till ekar med potential

Fredagen startade med bussresa till Ruds gård, en bussresa som spräckte tidsschemat eftersom en för låg viadukt krävde en vändning och omväg. Men väl framme

togs Ekfrämjandet emot varmt av gårdens ägare Kicki Ahlstedt Karlsson, en entusiastisk och iderik lantbruksföretagare. Gården har varit i familjens ägo sedan hennes bilhandlande far köpte den, och sedan sex

Kicki Ahlstedt Karlsson tog emot på Ruds gård utanför Kil.

Ekfrämjandets ordförande Thomas Thörnqvist får snart göra en kovändning när han fotograferar Värmlands äldsta ek.

Rent och snyggt i bussen när svarta mattan rullas ut.

Thomas Thörnqvist tackade av.

Rune Ahlander, Carl von Friessendorff och Tor Nyberg.

Årsstämman hade högt i tak, i kapellet på Dömle herrgård.

"Slyskogen" på Ruda visade sig innehålla många utvecklingsbara lövträd, och inte bara björk som på bilden.

år tillbaka är det Kicki som står som ägare. Hela gården är på 202 hektar varav hälften är skog.

För Kicki är gården en källa till många affärsmöjligheter. Hon bedriver fåravel och utvecklar ett lanthotell och mycket mer. Det som tilldrog Ekfrämjandets största intresse var den tidigare "slyskog" som Kicki nu har börjat utveckla med aktiv skötsel. Skogen var en rest efter en tromb som slog ut en gammal skog, och bland de spirande plantorna fanns en hel del ek och andra lövträd. Här har Kicki börjat röja och gallra för att gynna produktionen av lövträden.

Anders Ekstrand blev entusiastisk och såg en stor potential att skapa kvalitetsekar genom att klippa klykor. Klykklippning kan göras upp till röjningsfasen, och det utgår också bidrag till 80 % för åtgärden. Tipset från Anders var att se ut framtidsstammar nu, redan från 5 centimeters diameter. Klykklippning görs helst under

Anders Ekstrand såg stora potentialer i ek-skogen på Ruda. Det är viktigt att hålla efter klykor på de unga och att stamkvista de lite större träden.

juli-september, och savningsstiden ska undvikas. Det viktigaste är dock ATT man gör det, inte när.

Här uppstod också en diskussion om stamkvistning. Det vanliga tipset brukar vara att kvista under JAS-perioden (juli-augusti-september), men Ekfrämjandets ordförande Thomas Thörnqvist påpekade att tidigare professorn Börje Eriksson förordade stamkvistning på våren, innan savningsperioden. Det är också då som äppelträd stamkvistas. Hur som helst så lyftes det fram att stamkvistad ek kan betalas mycket bra, upp till 12 000 kronor per kubikmeter.

Som brukligt är på en exkursion med Ekfrämjandet studas det runt olika goda råd, till exempel att det går bra att lagra ekollon i vindruvsaskar i kylskåpet över vintern, och att ollonen kan sås med plant-

rör på våren. Men se till att de kommer ner i mineraljorden och att det är gräsfritt, särskilt på gammal åkermark.

Kulturlandskap på Kummelön

Efter besöket på Ruds gård gick bussresan vidare till Kummelöns naturreservat vid Ölmeviken väster om Kristinehamn. Här finns en samling av alla åldersklasser på ekar från 100-150-åriga upp till 600 år. Reservatet är ett kulturarv, där lien och mulen har skapat den frodiga markfloran och de värdefulla träden. Beståndet har skötts med gallringar, något som uppskattades av besökarna. Utan människans hjälp skulle skogen sluta sig och livsrummet försvinna för många av arterna. ”Det är ett bra reservat”, sammanfattade Anders Ekstrand.

Ekarna här är hem för både läderbaggar och tickorna oxtunga och torrlicka.

Kummelön är ett välskött och artrikt reservat vid Vänerns strand.

Läderbaggen är relativt vanlig i vårt land eftersom vi har många gamla ekar, däremot saknas arten nästan helt i norra Tyskland.

Oxtungsvamp *Fistulina hepatica* växte på basen av några äldre träd på Kummelön.

Föryngring med stöd från staten

Den sista punkten på exkursionen återvände till produktionsskogens frågor. På gården Rudsberg, strax norr om Kummelön, har markägaren Sverre Knudsen anlagt en lövföryngring. Här stod tidigare en bördig granskog, men Sverre ville se ett alternativ efter slutavverkningen år 2017. Föryngringsytan blev rotrensad och markberedd

med grävmaskin och nästa vår sattes planter av ek, vårtbjörk och lönn. På ytan har också ask, alm och rönn självsåts. Men 2018 var också torkans år, och troligen var 20 % av plantorna döda efter sommaren. Eken var dock planterad i grupper med 6-8 ekplantor i varje, så chansen är stor att några lever i varje grupp.

Ingemar Eriksson från Skogsstyrelsen tog nu chansen att berätta om de stöd som skogsägare kan få för att anlägga ädellöv. Stöden började komma med bokskogslagen på 1970-talet, men formerna har skiftat över tiden. Med det nuvarande stödet kan en markägare få upp till 80 % av föryngringskostnaden i bidrag. Bidraget utgår för markberedning och plantering, uppsättning och nedtagning av viltstängsel och röjning av plant- och ungskog. En skillnad mot tidigare stöd är att det inte krävs ett beslut från Skogsstyrelsen innan åtgärden påbörjas, utan markägaren kan starta arbetet så fort ansökan är inskickad.

Ingemar uppmanade fler att söka stöd, det har hänt att pengar har skickats tillbaka till statskassan då inte tillräckligt med ansökningar kommit in. Det finns också stöd för att gallra fram ädellöv eller lövrik skog

Ingemar Eriksson, Skogsstyrelsen, tipsade om att det finns många ekonomiska stöd att få för lövskogsbruk.

Nils Gunnar Johansson, markägare i Sörmland, berättade om en spännande satsning på blandskog av ek och tall.

Sverre Knudsen, Rudsbergs gård, bytte ut granskogen mot en lövplantering.

(stödet Skogens miljövården). Nokås, Natur- och kulturmiljövårdsåtgärder i skog, är en annan stödform som kan betalas ut för att till exempel hägna värdefull lövskog eller att plantera lövskog på nedlagd jordbruksmark.

Efter denna sista punkt tackade Thomas Thörnqvist alla exkursionsvärdar och deltagarna innan bussen kunde börja rulla

tillbaks söderut för att släppa av deltagare längs vägen. Deltagare fyllda med nya kunskaper och idéer om ek och andra lövträd. ■

Trots torkan 2018 har många ekplantor klarat sig på Rudsbergs gård.

Om författaren

Mats Hannerz är redaktör för Ekbladet och ansvarig för föreningens hemsida. Han är tidigare skogsforskare och har nu eget företag med fokus på forskningsinformation. Eftersom han är till hälften bördig från Värmland lockade exkursionen lite extra.

mats.hannerz@silvinformation.se

EK OCH LÖVSKOG I VÄRMLAND

Värmland är ett skogslän. Av den totala markarealen på 1,75 miljoner hektar är 1,46 miljoner skogsmark och 1,33 miljoner hektar produktiv skogsmark. Det är också ett barrskogslandskap. Enligt Riksskogstaxeringen är det sammanlagda virkesförrådet 152 miljoner kubikmeter och av det är 48 miljoner kubikmeter tall och 85 miljoner gran. Lövskogen består mest av björk, 14,5 miljoner kubikmeter. Eken är så fåtalig att den inte syns i statistiken, den är faktiskt nollad, till skillnad från till exempel rönn och sälg som når upp till 0,1 miljoner kubikmeter vardera.

Men löv och ädellöv finns trots allt i Värmlands skogar. I den varmare södra delen runt Väneren kan man hitta fina välväxande ek- och ädellövskogar, och långt upp i norra Värmland finns rester av lind, skogslönn och alm på de näringsrika sydväxtbergen med hyperitberggrund.

Blandade data om Värmland:'

Ägoslag, 1000 hektar (Skogsdata 2018)

Skogsmark	Träd och buskmark	Kala impediment	Övrig mark	Summa
1459 (varav 1327 prod. skogsmark)	26	65	203	1754

Tillväxt, 10 000 m³sk, alla ägoslag (Skogsdata 2018)

tall	contorta	gran	björk	ek	bok	övrigt löv	alla
257	17	544	84	0	0	31	933

Virkesförråd, miljoner m³sk, produktiv skogsmark (Skogsstyrelsens statistikdatabas)

tall	gran	contorta	lärk	björk
48,4	84,9	0	0	14,5

Sunnemo socken, Värmland